

Asia: VN/27731/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen muodostavien säädösten täytäntöönpanemiseksi

Ei lausuttavaa

Ei lausuttavaa -toteaminen

-

Seulonta

Yleiset huomiot seulontamenettelystä

-

Viranomaiset ja tehtävienjako viranomaisten välillä

-

Seulontaviranomaisten toimivaltuudet

-

Seulottavan henkilön läsnäolo seulonnassa

-

Riippumaton perusoikeuksien seurantamekanismi seulontaan ja rajamenettelyyn

-

Henkilötietojen käsittely

-

Eurodac-järjestelmä

Eurodac- järjestelmää koskevat muutokset

-

Kansainvälistä suojelua koskevat menettelyt

Yleiset huomiot menettelyistä

JOA ry kiittää sisäministeriötä mahdollisuudesta antaa lausunto luonnoksesta liittyen hallituksen esitykseen EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen muodostavien säädösten täytäntöönpanemiseksi (jäljempänä myös ns. ”Pakti”).

JOA ry toteaa, että esityksen laajuus, monimutkaisuus ja merkityksellisyys huomioiden nyt annettu hyvin lyhyt lausuntoaika ei ole asianmukainen. Lyhyen lausuntoajan vuoksi JOA ry:llä ei ole mahdollisuutta kommentoida esitysluonnosta kaikilta osin, vaan JOA ry keskittyy lausunnossaan vain joihinkin laajan esitysluonnoksen asiaryhmistä. Tätä ei tule kuitenkaan tulkita siten, että JOA ry pitäisi esitysluonnosta hyväksyttävänä muutoin.

Menettelyn alkuvaiheet

-

Maksuton oikeudellinen neuvonta / oikeusapu hallintomenettelyssä

JOA ry toteaa, että nykyistä oikeusapujärjestelmää hallintomenettelyssä (ns. Migri-vaiheessa) ei tule muuttaa eikä nykyistä Ulkomaalaislakiakaan muuttaa nyt esitetyin tavoin.

JOA ry:n mielestä esitetyt muutokset oikeusapuun hallintomenettelyssä tulisivat heikentämään turvapaikanhakujärjestelmän laatua sekä hakijoiden oikeusturvaa, eivätkä olisi siten kannatettavia muutoksia eivätkä hallitusohjelman ja hallituksen esityksen tavoitteiden mukaisia. Ehdotetut muutokset eivät myöskään toisi esityksen tavoittelemia kustannussäästöjä kokonaisuutena.

Jos yksilöllisen oikeusavun esitys toteutuisi, turvapaikanhakija saisi oikeusavustajan usein vasta valitusvaiheessa. Näin järjestelmän etupainotteisuus kärsisi, koska hakija ei useinkaan osaa esittää turvapaikkapuhuttelussaan kaikki relevantteja seikkoja ja todistelua, jos hänellä ei ole jo varhaisessa vaiheessa ennen puhuttelua tapaukseen perehtynyttä avustajaa, joka osaa neuvoa häntä yksilöllisesti turvapaikkaprosessissa. Luottamuksellinen suhde avustajaan on tärkeää, jotta hakija uskaltaa kertoa myös kaikista relevanteista, myös arkaluonteisista, asioista turvapaikkapuhuttelussaan.

Nyt esitetty malli johtaisi JOA ry:n näkemyksen mukaan siihen, että asioissa tulisi nykyistä enemmän virheellisiä päätöksiä, joista joudutaan valittamaan entistä laajemmin hallinto-oikeuksiin. Mikäli hakija saa vasta valitusvaiheessa oikeusavustajan, joudutaan valitusvaiheessa vetoamaan entistä enemmän uusiin seikkoihin ja todisteisiin. Tämän myötä tuomioistuimien joutuisi palauttamaan entistä enemmän asioita takaisin migriin uusien seikkojen ja todisteiden selvittämiseksi.

Oikeusavun rajoittamisella katsottaisiin olevan hallinto-oikeuksien toimintaa hidastava vaikutus, koska asiat tulisivat oikeuksien käsiteltäväksi entistä puutteellisempina, sekavampina ja riitaisempina. Tämä lisäisi selvittämiseen hallinto-oikeudessa vaadittavaa aikaa, lisäisi suullisten käsittelyjen määrää ja mahdollisesti puhuttelunauhoitteiden kuuntelun lisääntymistä hallinto-oikeuksissa. Avustajien työmäärän ja näin ollen oikeudellisen avun kustannusten arvioitaisiin tämän vuoksi nousevan hallinto-oikeusvaiheessa.

Lakiluonnoksessa esitetty migrissä annettava maksuton oikeudellinen neuvonta ei ole sellaista yksilöllistä oikeusapua, jota suurin osa turvapaikanhakijoista tarvitsee hallintomenettelyssä. Tämä migrin antama neuvonta on eri asia, koska kyseessä on yleinen neuvonta painottuen menettelystä ja prosessin yleisestä kulusta. Yleisneuvontaa on hyvä antaa, mutta se ei korvaa oikeusavun kautta saatavaa yksilöllistä neuvontaa. Voidaan myös kyseenalaistaa neuvonnan puolueettomuus, tai ainakin miltä puolueettomuus vaikuttaa hakijalle, jos migri toimii asiassa sekä päätöksen tekijänä, että neuvonnan antajana.

Nykyisin voimassa olevan oikeusapulain mukaan hakijan oikeusavun mahdollinen tarve ja laajuus tehdään aina tapauskohtaisesti oikeusavustajan tavattua hakijan ja käytyä hänen yksilöllistä tilannettaan, turvapaikkaperusteitaan ja mahdollisia haavoittuvuustekijöitään läpi. Oikeusapua annetaan aina tarpeen mukaan ja avustaja määrittelee kussakin tapauksessa tarpeelliset toimenpiteet hakijan yksilöllisen tilanteen mukaisesti. Turvapaikkapuhutteluun avustaja osallistuu, mikäli tarvetta on.

Kesäkuussa 2025 tuli voimaan UlkL:a koskeva muutos, jonka mukaan puhuttelupöytäkirjoja ei enää tarkisteta pääsääntöisesti maahanmuuttoviranomaisten puhutteluissa. Lakimuutoksen jälkeen oikeusaputoimistojen julkiset oikeusavustajat ovat pääsääntöisesti käyneet hakijoiden kanssa puhuttelujen jälkeen pöytäkirjat läpi ja tehneet niihin hakijoiden kanssa korjauksia ja antaneet lisäselvityksiä.

Mikäli hakijoilla ei ole omaa nimettyä oikeusavustajaa hallinnollisessa vaiheessa, luonnoksessa jää auki ja epäselväksi, kuka käy hakijan kanssa läpi pöytäkirjan, tekee niihin korjauksia hakijan kanssa ja toimittaa todistelua ja lisäselvityksiä.

Riskinä on niin sanottujen maallikkoavustajien lisääntyminen ja se, että hakijat alkavat toimittaa lisäselvityksiä ystäviensä ja tuttaviansa avustuksella. Tällaiset maallikoiden laatimat lisäselvitykset voivat olla hyvin epäselviä ja monitulkintaisia. Tämä voi aiheuttaa tarpeetonta lisätyötä ja vaikeuttaa asian selvittämistä ja päätöksentekoa.

Poikkeukset oikeuteen oleskella Suomen alueella hakemuksen tutkinnan ajan

-

Turvalliset maat

-

Muutoksenhaku (valitusajat, valituskiellot ja tuomioistuinten määräajat)

JOA ry pitää hakijoiden oikeusturvan kannalta perusteettomana ja huonona esitettyä seitsemän (7) päivän sääntöä valitusaikoihin tilanteissa, joissa hakemus on hylätty tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi tai tutkittu muutoin ns. nopeutetuissa menettelyissä.

Nykyisellään Suomessa tämä valitusaika on käytännössä näissä asioissa 7 päivää, mutta valitusaikaa ei tällä hetkellä lasketa mukaan tiedoksiantopäivää, ja lisäksi tällä hetkellä mainitun 7 päivän tulee sisältää vähintään viisi (5) arkipäivää. Koska esitetystä luonnoksessa määräaikoihin lasketaan mukaan myös lauantait, sunnuntait ja ns. arkipyhät, on monissa tilanteissa mahdollista, että nyt esitetty seitsemän (7) päivän valitusaika saattaa typistyä yhteen tai kahteen (1-2) päivään, kun tiedoksiantopäivä lasketaan mukaan valitusaikaan ja jos valitusaikana sattuisi olemaan esimerkiksi pääsiäisen aika tai pidemmät joulupyhät.

Käytännössä esitys tarkoittaisi, että kielteisen päätöksen saaneella hakijalla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta valittaa asianmukaisesti oikeuteen eikä asiamiehellä mitään mahdollisuutta tutkia ja hoitaa valitustoimeksiantoa asianmukaisesti. Jo asiassa vaadittava tulkkaus voi olla harvinaisten kielten osalta äärimmäisen vaikeaa saada muutaman päivän varoitusaajalla. Esitetyn 7 päivän valitusajan katsotaan vakavasti vaarantavan hakijan oikeusturvan.

JOA ry esittää, että Paktin mahdollistama 10 päivän valitusaika säädettäisiin nyt puheena oleviin asiaryhmiin esitetyn 7 päivän asemesta.

Euroopan unionin kansalaisten kansainvälisen suojelun hakemukset

-

Turvapaikanhakijoiden työnteko-oikeus

Turvapaikanhakijoiden työnteko-oikeutta koskeva muutos

JOA ry:n mielestä nyt luonnoksessa esitetty raja turvapaikanhakijoiden työnteko-oikeuteen ei ole perusteltu. Tällä hetkellä turvapaikanhakijoilla on työnteko-oikeus kolmen (3) kuukauden kuluttua turvapaikkahakemuksen jättämisestä, mikäli hänellä on voimassa oleva passi. Muutoin työnteko-oikeus alkaa kuuden (6) kuukauden kuluttua hakemuksen jättämisestä.

Esityksen mukaan työnteko-oikeus alkaisi jatkossa vasta aikaisintaan kuuden (6) kuukauden kuluttua hakemuksen rekisteröinnistä ja nopeutettuun menettelyyn ohjautuvien hakijoiden osalta työnteko-oikeutta ei syntyisi tai se peruutettaisiin.

JOA ry:n mielestä esitetty kiristys työnteko-oikeuden alkamiseen ei ole hakijoiden eikä myöskään Suomen valtion kokonaisedun mukaista. Turvapaikanhakijan työllistymisen katsotaan edistävän hänen kotoutumistaan Suomeen. Lisäksi vastaanottorahan ja muiden valtion tukien määrä vähenee, kun turvapaikan hakija työllistyy ja saa ansiotuloa, eikä ole siten oikeutettu saamaan vastaanottorahaa. Työllistyminen vaikuttaa myös oikeusapuun, sillä oikeusavun tulorajoja sovelletaan turvapaikanhakijoihin samalla tavoin kuin kaikkiin muihinkin oikeusapua hakeviin henkilöihin. Mikäli työnteko-oikeutta rajataan esitetyin tavoin, se saattaa lisätä osaltaan hakijoiden työllistymistä ns. pimeille työmarkkinoille ja siten lisää myös ihmiskaupan ja muun hakijoiden hyväksikäytön riskejä.

Mikäli turvapaikanhakija saa sittemmin turvapaikan tai muun oleskeluluvan, hänen työllistymismahdollisuutensa sen jälkeen ovat paremmat, jos hän on jo aikaisemmassa vaiheessa voinut aloittaa työntöön Suomessa virallisesti.

Asiassa tulee huomioida myös, että viime aikoina sekä pysyvän oleskeluluvan että kansalaisuuden saamisen edellytyksiä on kiristetty huomattavasti Suomessa ja säädetty, että mikäli hakija on joutunut turvautumaan Suomessa toimeentulotukin tai muihin vastaaviin tukiin, tämä saattaa jopa estää pysyvän oleskeluluvan tai kansalaisuuden saamisen myöhemmin.

JOA ry toteaa kantanaan, ettei luonnoksessa esitettyä tiukennusta työnteko-oikeuden alkamiseen tulisi toteuttaa.

Pitkään oleskelleiden direktiivin muutos

Pitkään oleskelleiden direktiivin muutos

-

Vastaanotto

Yleiset huomiot liittyen vastaanottoon

-

Vastaanottopalvelujen saaja ja kesto

-

Vastaanottopalvelut (tunnistautuminen, vastaanottoraha, tilapäistä suojelua hakevien terveydenhuolto, vastaanottopalveluista perittävien maksujen takautuva perintä)

-

Vastaanottopalvelujen rajoittaminen ja peruuttaminen (alennettu vastaanottoraha, vastaanottopalvelujen peruuttaminen)

-

Liikkumisvapauden rajoittaminen (maantieteellinen kohdentaminen, liikkumisvapauden rajoittaminen)

-

Ehdotuksen vaikutukset ihmiskaupan uhreihin

-

Ilman huoltajaa olevien lasten edustajajärjestelmä

Edustajajärjestelmään ehdotetut muutokset, vastaanottolaki

-

Edustajajärjestelmään ehdotetut muutokset, kotoutumislaki

-

Terveydenhuoltolaki

Terveydenhuoltolakiin ehdotettu muutos

-

Muut muutokset

Sellaiset muita muutoksia koskevat huomiot, jotka eivät liity edellä esitettyihin teemoihin

-

Esitystä koskevat muut huomiot

Koko esitystä koskevat yleiset huomiot

-

Sepponen Panu
Oikeuspalveluvirasto - Julkiset oikeusavustajat RY